

AHÎLİK VE ERZURUM

YAYIN NO: 825

AHİLİK VE ERZURUM
Prof. Dr. H. Ömer Özden

© Bilge Kültür Sanat Yayın Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.
Sertifika No: 16228

1. Basım: Nisan 2017

ISBN: 978 - 605 - 9521 - 25 - 3

Genel Yayın Yönetmeni: *Ahmet Nuri Yüksel*

Kapak: *Kenan Özcan*

Sayfa Düzeni: *Nurel Naycı*

Baskı: *Zafer Matbaası*

*Maltepe Mah. Litros Yolu Fatih Sanayi Sitesi No: 12/117 Topkapı / İstanbul
Tel: (0212) 612 24 31*

Kapak Baskı: *Azra Matbaacılık*

Cilt: *Zafer Ciltevi*

BİLGE KÜLTÜR SANAT

Nuruosmaniye Cad. Kardeşler Han No: 1 Kat: 1 34110 Cağaloğlu / İstanbul
Tel: (0212) 520 72 53 (Pbx) Faks: (0212) 511 47 74
bilge@bilgeyayincilik.com www.bilgeyayincilik.com

AHİLİK VE ERZURUM

PROF. DR. H. ÖMER ÖZDEN

H. Ömer Özden

1962 yılında Erzurum'da doğdu. İlk ve ortaokuldan sonra 1979 yılında Erzurum Lisesi ve 1985 yılında da Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Aynı yıl bu fakültede akademik hayata giren Özden, 1991 yılında Felsefe Tarihi alanında doktorasını tamamladı. 1993'te yardımcı doçent, 2002 yılında doçent ve 2007 yılında da profesör oldu. Evli ve iki çocuk babası olan Ömer Özden'in ulusal ve uluslararası dergilerde yayımlanmış çok sayıda makalesi, ulusal ve uluslararası sempozyumlarda sunduğu bildirileri, gazete ve dergilerde yayımladığı pek çok deneme, eleştiri ve sanat yazılarının yanında yayımlanmış 13 kitabı bulunmaktadır. Bunlar:

İbni Sina-Descartes/Metafizik Bir Karşılaştırma, Dergâh Yayınları, İstanbul 1996; 2. Baskı, 2015.

Estetik ve Tarih Felsefesi Açısından Yahya Kemal, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.

Aşk'la (Aşk Felsefesi), Arısanat Yayınevi, İstanbul 2007, 2. Baskı, 2012.

Bir İnanç ve Kültür Terkipçisi Yahya Kemal, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2011; 2. Baskı, 2013; 3. Baskı, 2016.

Erzurum'da Ramazan, Dergâh Yayınları, İstanbul 2013; 2. Baskı, 2015.

Türk Düşünce Tarihi, Arısanat Yayınevi, İstanbul 2014; 2. Baskı, 2015.

Yaratıcı Aşk, Dönem Yayıncılık, İstanbul 2016.

Naim Hoca-Halk Adamı, Din Adamı, Millet Adamı, Dergâh Yayınları, İstanbul 2015.

Naim Hoca, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 2015.

Ve Aşk, Aşk'la kitabının Farsçaya tercümesi, Reha Endişan Yayınevi, Tahran 2015.

İlkçağ Felsefesi Tarihi, Arısanat Yayınevi, 3. Baskı, İstanbul 2013, (Osman Elmalı ile birlikte).

Yeniçağ Felsefesi Tarihi, Arısanat Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul 2013, (Osman Elmalı ile birlikte).

Rüştü Mızrak Şiir Defteri, Arısanat Yayınevi, İstanbul 2015, (Şenol Mızrak-İsmail Bingöl-Ali Kurt ile birlikte).

İÇİNDEKİLER

Önsöz..... 7

Giriş..... 9

I. BÖLÜM: AHÎ EVRAN VE AHİLİK TEŞKİLATI

1- Ahî Evran'ın Hayat Hikâyesi.....	15
a- Ahî Evran'ın Gerçek Hayat Hikâyesi.....	15
b- Ahî Evran'ın Menkıbevî Kişiliği.....	22
c- Eserleri.....	23
2- Bir Türk Esnaf Kurumu Olarak Ahîlik Teşkilatı.....	26
a- Ahîliğin Kuruluş Felsefesi.....	29
b- Ahîliğin Ahlak İlkeleri.....	32
c- Ahîlikteki Mertebeler (Makamlar).....	37
d- Şed Kuşanma Töreni.....	40
e- Dükkân Açma.....	44
3- Düşünce Tarihinde Ahlak ve İş Ahlakı.....	45
a- Ahîlikte İş Ahlakı ve Eğitimi.....	48
4- Ahîliğin Türkçemize Kazandırdığı Bazı Deyimler.....	63

II. BÖLÜM: ERZURUM'DA AHİLİK

1- Erzurum'da Ahîlik ve İlk Ahîler.....	67
2- Erzurum'da Osmanlı'nın Son Dönemi Ahîliği.....	87
3- Cumhuriyet'ten Sonra Erzurum'da Ahî Geleneginin Devam Ettirilmesi.....	90
4- Erzurum'da Ahîlikle İlgili Anlatılan Bir Hikâye ve Bazı Notlar.....	114
5- Erzurum'da Yılın Ahîleri.....	116
6- Erzurum'da Bulunan Ahî Şecerenamesi Hakkında.....	118
a- Şecerename'ye Göre Ahî Evran'ın Hayatı.....	120
b- Şecerename'ye Göre Ahîlikteki Bazı İlkeler ve Cezalar.....	123
c- Şecerename'de Esnaf Uluları.....	125
7- Sonuç.....	125

EK 1: Erzurum'da bulunan Ahî Şecerenâmesi'nin günümüz alfabetine aktarılmış hâli.....	127
EK 2: Erzurum'da bulunan Ahî Şecerenamesi'nin aslı.....	137
EK 3: Erzurum'da bulunan bir fütüvvetnâme.....	152
EK 4: Kütahya'da imzalanan ilk toplu iş sözleşmesi.....	162
EK 5: Seyyid Hüseyin el-Ğaybî'nin fütüvvetnamesinin ilk iki sayfası.....	163
EK 6: İstanbul'da yayınlanan 1925 tarihli Meslek Gazetesi'nde Süreyya Raif'in Erzurum'daki Ahîlik üzerine makalesinin bulunduğu nüshanın fotoğrafı.....	164
Sözlükçe / Lügatçe	167
Kaynaklar	173

ÖNSÖZ

Ahîlik, XIII. ve XIV. asırlarda Anadolu'da kurulup gelişen bir esnaf teşkilatıdır. Bu teşkilat hakkındaki bilgilerin kaynağı fütüvvetnameler ve ahî şecerenameleridir. Kitabın birinci bölümünde ahîliğin kurucusu olan Ahî Evran, ahîliğin ne olduğu, kuralları hakkında genel bilgiler vermeye çalıştık. Ahîlik hakkındaki bilgileri aktarırken, ulaşabildiğimiz birkaç fütüvvetname ve ahîlikle ilgili yazılmış çeşitli eserlerden istifade etmeye gayret ettik.

Kitabın yazılış nedeni olan ikinci bölümde ise Erzurum'daki ahîlik konusunu ele aldık. Anadolu'nun pek çok yerleşim yerinde görülen bu kurumun Erzurum'da da kurulduğu ve etkili olduğu, Ahî Toman Baba Türbesi'nden dolayı biliniyordu. Geçmişte bir ahî şehri olmasına rağmen Erzurum'da ahîlik konusunda maalesef geniş çaplı bilimsel bir araştırma yapılmamış olup, herhangi bir kitap bulunmuyordu. Erzurum'da ahîliğin varlığıyla ilgili ilk bilgiler, İbn Battuta'nın *Seyahatname*'sinde geçmektedir. Konu daha sonra Abdurrahim Şerif Beygu'nun, *Erzurum Tarihi, Anıtları, Kitabeleri* ve İbrahim Hakkı Konyalı'nın *Abideleri ve Kitabeleri ile Erzurum Tarihi* adlı eserlerinde zikredilmiştir. Ancak bu çalışmalar, ahîlik için özel yazılmış olmayıp, kitaplar içerisindeki bazı sayfalarda konudan bahsedilmekte, mezarlar ve vakfiyelerden yola çıkılarak Erzurum'un bir ahîlik merkezi olduğu vurgulanmaktadır. Bu vurgular bile oldukça önemlidir. Çünkü her ikisi de bize yol haritası belirleyecek niteliktedir.

Anadolu'nun pek çok şehrinde faaliyet göstermiş olan ahîlik teşkilatı üzerine çok sayıda bilimsel çalışma yapılmıştır ve yapılmaya devam edilmektedir. Kırşehir ve Kayseri gibi ahîliğin önemli kentlerinde değişik zamanlarda sempozyumlar düzenlenmiş ve konuyla ilgili kitaplar da yazılmıştır.

Önce Kayseri'de yapılan bir sempozyumda, 'Ahîlikte İş Ahlakı' konulu bir bildiri sunmuş, sonra Erzurum'da ahîlikle ilgili

bir belgeye ulaşınca bu belgeyi tanıtmak için Kırşehir'deki ikinci Ahilik Sempozyumu'na, bu belgeden şahsımı haberdar eden Abdurrahman Zeynal ile birlikte katılmıştık. Kırşehir'de yapılan bu sempozyumda bildiri olarak Erzurum'da Ahilik konusunu sunduk. Her iki sempozyumda sunduğumuz bildiriler, bu kitabın ortaya çıkmasındaki ilk adım oldu diyebiliriz. Çünkü Erzurum'la ilgili böyle bir matbu çalışmanın bulunmaması ve ismi aşağıda gececek olan değerli dostumuzun teşvikiyle böyle bir çalışma yapmaya karar verdik.

Kitabın ilgili kısmında Erzurum'da yaşamış ahiler hakkında bilgi verdikten sonra, şehrimizdeki ahilik şecerenamesini tanıtarak günümüz Türk alfabesine çevirisini ve orijinal metnini kitabın ekler bölümüne koyduk. Yine Erzurum'da bulunan bir fütüvvetnameyi de çalışmamızın sonuna ekledik. Her iki metinde izaha muhtaç pek çok kelime bulunduğu için ekler bölümünün sonuna bir de sözlük koymanın uygun olacağını düşündük. Bazı resimlerle de kitabımızı zenginleştirmeye çalıştık.

Diğer taraftan sadece kitabî bilgilere dayanarak yazmanın yetersiz olacağını dikkate alarak, alan araştırmasına da yöneldik ve bu konuda bilgisi olduğunu düşündüğümüz şahıslarla görüşmeler yaptık. Böylece elinizde bulunan bu kitap ortaya çıktı. Umarız ki bu kitap, ahilik ve şehrimizin kültür tarihine az da olsa bir katkı sağlar.

Çalışmanın şekillenmesinde bilgilere müracaat ederek yardımlarını gördüğümüz kaynak kişileri, kitabın kaynaklar kısmında zikrettik. Hepsine tek tek teşekkür ediyoruz. Ayrıca bize bu kitabı yazma fikrini veren TRT Erzurum Radyo Müdürü İsmail Bingöl'e, ahiliğin temel kaynaklarından olan fütüvvetnamelere ulaşmamda yardımcı olan ve çalışmayı okuyarak önerilerde bulunan Prof. Dr. M. Saffet Sarıkaya'ya, çalışmayı titizlikle okuyup değerlendiren, bazı kaynaklara ulaşmamda gayret gösteren, fikirleri ve teşvikleriyle kitabın ortaya çıkmasında ciddi katkı sağlayan Doç. Dr. Ali Kurt'a, şecereneden haberdar olmamızı ve ulaşmamızı sağlayan eğitimci-yazar Abdurrahman Zeynal'a ve şecerenameyi esirgemeyip yararlanmamızı sağlayan Haldun Reşat Tuzcuay'a teşekkürü borç biliyoruz.

Prof. Dr. H. Ömer ÖZDEN

Erzurum-2017